

EdEra (Education Era) – освітній проект, у якого на меті – зробити навчання в Україні якісним та доступним. Усі курси на цьому сайті безкоштовні. До кожної лекції (коротких відео, запитань і завдань для кращого засвоєння матеріалу) додається конспект з ілюстраціями та поясненнями. Щотижня, здобувачі освітніх послуг здають домашнє завдання, а в кінці курсу – екзамен. Навчатись можна в будь-який зручний час, а успішність підтверджується сертифікатом.

Такі онлайн курси дозволяють учням визначати хронологічні межі соціально-економічних та політичних подій; локалізувати історико-географічні об'єкти та історичні факти, події, явища і процеси на карті; визначати істотні характерні риси, етапи, складові подій, явищ, процесів минулого; розпізнавати найвидатніші історико-культурні пам'ятки; формулювати версії та оцінки історичного руху і розвитку, визначати найважливіші зміни і значення подій, що відбувалися в житті України й людства.

Отже, роль педагога у процесі формування критичного мислення молоді кардинально змінилася. Нині вчитель – ментор-наставник у поєднанні з консультуванням, коучингом, психологічною допомогою, а також стимулюванням учнів до роздумі та міркувань. Головним завданням якого – навчити працювати з інтернет ресурсами, аналізувати інформацію з точки зору достовірності джерел та з огляду на упередження та заботони.

Таким чином, необхідно зазначити, що для якісного формування критичного мислення серед учнів на уроках історії необхідно: систематично використовувати у процесі навчання сучасні онлайн сервіси; активізувати учнів на проведення неупереджених досліджень засобами онлайн платформ; використовувати гаджети змістовно та з навчальною метою.

Такі заходи допоможуть сформувати основи критичного мислення та отримати основні навички: виявляти і заперечувати припущення, перевіряти фактичну точність та логічну послідовність отриманого матеріалу, розглядати контекст та вивчати альтернативи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>
2. Безкоштовний історичний онлайн музей Historypin: як створити в ньому непересічний шкільний проект. URL: <https://vseosvita.ua/news/bezkoshtovnyi-istorychnyi-onlainmuzei-historypin-iak-stvoryty-v-nomu-neperesichnyi-shkilnyi-proiekt-5454.html>
3. Клустер Д. Что такое критическое мышление? URL: <https://rus.1sept.ru/article.php?ID=200202902>
4. Матан Стаубер. Гістографія. URL: <https://cargocollective.com/matanstauber/histogramy>
5. Терно С. О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання історії : [посібник для вчителя]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 70 с. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf

REFERENSES

1. Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com/schhp?hl=en>
2. Free Historypin History Museum Online: How to Create a Wonderful School Project in It. URL: <https://vseosvita.ua/news/bezkoshtovnyi-istorychnyi-onlainmuzei-historypin-iak-stvoryty-v-nomu-neperesichnyi-shkilnyi-proiekt-5454.html>
3. Cluster D. What is critical thinking? URL: <https://rus.1sept.ru/article.php?ID=200202902>
4. Matan Stauber. Histogramy. URL: <https://cargocollective.com/matanstauber/histogramy>
5. Terno SO Methods of developing the critical thinking of students in the process of teaching history: [a teacher's manual]. Zaporizhzhya: Zaporizhzhya National University, 2012. 70 p. URL: http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Posibnyky/Terno_Methodology.pdf

УДК 378.016:94(=16) «19/...»

Костиренко Тамара,
студентка факультету історії та географія
ПНПУ імені В.Г. Короленка,
м. Полтава, Україна
Тронько Тетяна,
канд. іст. наук, доцент,
ПНПУ імені В.Г. Короленка,
м. Полтава, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

У статті розкриваються можливості використання проєктної технології навчання (у формі інтерактивного музею) при викладанні новітньої історії слов'янських народів.

***Ключові слова:** проєкт, проєктна технологія, новітня історія слов'янських народів, інтерактивний музей.*

Костыренко Т., Тронько Т. Использование проектной технологии при преподавании новейшей истории славянских народов (из опыта работы). В статье раскрываются возможности использования проектной технологии обучения (в форме интерактивного музея) при преподавании новейшей истории славянских народов.

Ключевые слова: проект, проектная технология, новейшая история славянских народов, интерактивный музей.

Kostyrenko T., Tronko T. The use of design technology in teaching the Newest history of the Slavic peoples (from work experience). The article reveals the possibilities of using project-based teaching technology (in the form of an interactive museum) when teaching the Newest history of the Slavic peoples.

Key words: project, design technology, the Newest history of the Slavic peoples, interactive museum.

Стратегічним напрямом реформування вітчизняної освіти є компетентнісний підхід, який має сприяти формуванню особистостей, здатних до самовдосконалення й розвитку впродовж усього життя, професійної творчості, вільної орієнтації у сучасному суспільстві. За допомогою різних засобів здобувачі освіти (учні, студенти) мають вчитися самостійно здобувати знання, критично мислити, бути медіаграмотними, взаємодіяти одне з одним. У порадинику для вчителя в рамках Нової української школи компетентність визначена як «динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну або подальшу навчальну діяльність» [8, с. 12].

Серед педагогічних технологій, що нині застосовуються під час навчання історії і сприяють формуванню зазначених вище компетентностей, виокремлюється проектна технологія (метод проекту, проектне навчання, технологія проекту), тобто така організація навчання, за якої учні набувають знання в процесі планування та виконання практичних завдань - проектів. Засновником методу у 1884 році став Джон Дьюї, який у експериментальній школі розробив і запровадив навчальний план, підпорядкований діяльності учнів відповідно до їхніх інтересів і життєвих потреб [3, с. 10].

На сьогодні проектна технологія знайшла своє теоретичне осмислення і практичне застосування і в українському освітньому середовищі. Її характерні риси, переваги й способи застосування, перш за все у середній школі, розглядали К. Баханов [1; 2; 3], В. Грінченко [5], О. Мокрогуз [7], В. Нишета [3], О. Пометун [9]. Зокрема, учителями при організації занять використовуються знання про класифікацію проектів з гуманітарних дисциплін за різними критеріями [6, с. 59 - 60], про етапи їхньої підготовки (пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний, контрольний).

Така методика, як різновид інноваційних, інтерактивних технологій, може бути ефективною і при використанні її у вищій школі, зокрема, для здобувачів педагогічних спеціальностей, які не лише в теорії, але й на практиці зможуть самостійно пройти всі етапи дослідження обраної теми, сформуванню навички пошукової, аналітичної, і творчої діяльності.

Разом з тим одне з пріоритетних завдань сучасної української освіти є формування системи морально-етичних загальнолюдських цінностей, які не були у великій пошані радянської школи. Навчально-виховний процес має сприяти формуванню активних громадян, здатних демонструвати власну громадянську позицію, історико-політичну культуру, вміння оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, соціальні події та явища.

Матеріалом, який дає можливість реалізувати заявлені цілі, є історія ХХ століття, політичним феноменом якого став тоталітаризм. При вивченні дисципліни «Новітня історія слов'янських народів» проблема тоталітаризму посідає одне з ключових місць, оскільки країни цих народів у повній мірі зазнали на собі вплив Москви, її прагнення насадити саме свою модель розвитку після Другої світової війни. Враховуючи зазначене, студентам було запропоновано проведення практичних занять з «Новітньої історії слов'янських народів» з використанням проектною технології. Формою проекту був обраний «Музей тоталітаризму та його жертв».

Такі музейні комплекси створені у багатьох постсоціалістичних країнах Європи в рамках загальної політики декомунізації. Такими є Грузія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Чехія, Угорщина [12]. В Україні заснування подібних установ (за винятком національного музею-меморіалу жертв окупаційних режимів «Тюрми на Лонцького» та меморіального музею тоталітарних режимів «Території Терору» у Львові) знаходиться поки що на рівні розмов і проектів. Утім, увага до такого трагічного минулого необхідна для усвідомлення ціни злочинів, спричинених тоталітарними режимами, для осмислення історичного досвіду, для розвитку історичної свідомості суспільства.

Таким чином, завданням вивчення новітньої історії слов'янських народів було визначено розкриття сутності тоталітаризму, особливостей його становлення й розвитку в різних країнах та виокремлення загальних та особливих рис процесу демонтажу тоталітарних режимів. Саме цю освітню мету мали зреалізувати студенти під час підготовки та презентації своїх проектів.

Оскільки дисципліна «Новітня історія слов'янських народів» вивчається на четвертому курсі, студенти вже володіють базовими знаннями з історичних дисциплін та з «Методики навчання історії». Організація практичних занять за проектною технологією мала й суто практичне значення. Вони передували виробничій

педагогічній практиці студентів, що посилювало їхню мотивацію до отримання практичних навичок в організації занять такої форми.

На підготовчому етапі студенти розподілилися на підгрупи (по 3 – 4 особи), визначилися з темою із запропонованого переліку тем практичних занять. Подальшу методичку роботи за проектною технологією детальніше розглянемо на прикладі однієї з тем, а саме «Криза Югославської Федерації та її розпад».

Підготовку студентів до семінару варто зорганізувати за допомогою постановки проблеми - «Визначте ознаки тоталітарного режиму та їхній вплив на виникнення кризи та розпад Югославії». Це дозволить охарактеризувати політичну, соціально-економічну сфери розвитку СФРЮ, виявити причини її занепаду, розглянути перебіг трагічних подій, пов'язаних з дезінтеграцією країни, акцентуючи увагу на етнорелігійних чинниках, та визначити наслідки цих процесів.

Після визначення з темою проекту конкретизувалися його мета та завдання, обрана умовна емблема-символ музею (зображення птаха як символу прагнення до незалежності й волі суб'єктів югославської федерації - Словенії, Хорватії, Боснії та Герцеговини, Македонії, Сербії, Чорногорії).

Під час аналітичного етапу опрацьована наукова література та джерела. Група студентів збирала матеріали в бібліотеці університету, а також використовувала електронні ресурси, після чого зробила висновок, що тема тоталітаризму в Югославії та утворення незалежних держав саме в українській історіографії залишається недостатньо висвітлена. Зокрема, для опрацювання студентам рекомендувалися статті О. Брусиловської [4] та М. С. Семкіяша [11]. В них розкриваються особливості менталітетів народів Югославії, кризові явища в житті країни у 1980 - 1990-х роках, що є важливим в контексті виявлення внутрішніх і зовнішніх причин розпаду федерації.

Для створення проекту інтерактивного музею тоталітаризму студенти орієнтувалися на досвід створення подібних установ в Україні й за кордоном. Зокрема, на приклад розміщеного в колишній в'язниці м. Сігет Мармацією «Меморіалу жертв комунізму та опору Румунії», який студенти факультету мали змогу відвідати під час музейно-етнографічної практики у 2018 – 2019 навчальному році. Також проаналізували електронний ресурс Меморіального музею тоталітарних режимів «Територія Терору», ознайомилися з розділами його сайту «Очевидці», «Проекти», «Архів», які стали прикладами опрацювання та аналізу джерел у доступному для сприйняття вигляді. Такі музеї є актуальними для популяризації інформаційно-освітніх, науково-дослідних здобутків, пов'язаних із проблемами тоталітаризму.

Подані зразки спонукали створити в сучасній соціальній мережі «Instagram» сторінку «Птах» [10], де був презентований проект інтерактивного музею тоталітаризму з обраної теми. Вибір даної мережі обумовлений її популярністю серед студентської молоді, зручністю для створення дописів та розміщення наочності.

Надалі був обраний спікер групи, визначений алгоритм діяльності, розподілені обов'язки та складений план проекту. Для презентації теми були обрані такі назви залів інтерактивного музею тоталітаризму (вони відповідають плану теми практичного заняття):

1. Передумови кризи в СФРЮ.
2. Розпад Югославії та утворення незалежних держав.
3. Сучасний розвиток республік колишньої Югославії. Визнання світом проявів тоталітаризму в СФРЮ.

Охарактеризуємо проведені практичний та презентаційний етапи проекту. Студенти уявили себе музейними співробітниками, підготували доповіді-презентації відповідних залів, виготовили необхідну наочність (експонати). Під час презентації проекту «екскурсантам» (викладачу і одногрупникам) було надано електронне посилання для перегляду сторінки «Птах» у мережі «Instagram» [10]. Спікер мотивував студентів до пізнавальної діяльності, продекламувавши вірша Л. Костенко «Крила»; спонукав уважно переглянути проект інтерактивного музею тоталітаризму; пояснив мету групової роботи, символізм назви «Птах»; представив «музейних співробітників» (учасників проектною групи) та по чергово запрошував їх до слова. Варто зазначити, що спікер також мав слідкувати за регламентом виступів, долучати до обговорення студентів, показувати дописи та контролювати виконання завдань в режимі онлайн, допомагати користувачам зорієнтуватися на електронній сторінці «Птах», підготувати qr-коди з джерелами та роздатковий матеріал.

«Музейні співробітники» у кожному залі пропонували ознайомитися з «експонатами» - фото, портретами, схемами, картами, зображеннями герба і прапора федерації, а потім і окремих країн, що утворилися на уламках колишньої федерації. Так, у першому залі розповідали про перебіг подій в Югославії - про масові заворушення косовських албанців навесні 1981 року, маніфестації проти сербських меншин у різних містах, загострення релігійної нетерпимості серед місцевого населення. Аналізувалося й значення діяльності історичних персоналій цього періоду, зокрема, Слободана Мілошевича, який прийшов до влади із гаслами відродження ідеї Великої Сербії [4, с. 60-62]. Для взаємодії з «екскурсантами» в режимі онлайн розробники проекту розмістили допис, фото політика Слободана Мілошевича, запитання, на які присутні відповідали в коментарях на електронній сторінці.

Також у дописі [10] була представлена складена студентами схема «Правляча коаліція (1986 рік)». Закликаючи пізнавати історію через художню літературу, спікер розповів про Добрицю Чосича, академіка й

письменника, автора програмної «Декларації сербської національної єдності» 1991 року, його роман «Коріння». До присутніх було поставлене питання про доцільність поєднання творчої і політичної діяльності, що спонукало студентів до активного обговорення, взаємодії одне з одним та висловлення своєї точки зору в онлайн-чаті.

Для систематизації матеріалу про наростання кризи в Югославії на початку 1990-х років та його відповідного сприйняття «співробітниця музею» продемонструвала в дописі схему «Етапи конфлікту» [10]. Для виявлення причин кризи розробники проекту розглянули соціальні, економічні та етнорелігійні чинники [4, с. 61], було з'ясовано, що розпад федерації пришвидшили невдалі спроби комуністичної партії Югославії зберегти чинну модель тоталітаризму під виглядом «демократичного соціалізму» у січні 1990 року за зразком «перебудови» в СРСР. У другому залі «співробітниця музею» проаналізувала слабкість центрального уряду у вирішенні проблем, що наростали; зміни в конституції СФРЮ; прагнення одних республік (Словенія, Хорватія) створити свої самостійні держави і намагання інших (Сербія та Чорногорія) зберегти федерацію.

Була висвітлена діяльність Алії Ізетбеговича, голови Партії демократичної єдності в Боснії та Герцеговині. А для закріплення матеріалу студентам пропонувалося у дописі «Птах» вирішити тестове завдання. Також акцентувалася увага на тому, що в цей період між сербами та хорватами відбувалася своєрідна інформаційна війна в республіканських ЗМІ. Цей факт дозволив актуалізувати важливість медіаграмотності в умовах українських реалій життя. «Екскурсовод» детально розкрив процес здобуття незалежності окремими республіками Югославської федерації; проаналізував проблеми, зумовлені розпадом держави; з'ясував роль міжнародних організацій і громадськості у врегулюванні суперечностей.

Представлення дат проголошення незалежності окремих республік колишньої Югославії здійснювалося на основі методу історичного календаря «Цей день в історії...», щоб студенти мали можливість побудувати хронологічні асоціації. У календарі, розміщеному в дописі [10], окрім факту, що вивчався, наприклад, 25 червня 1991 року (проголошення незалежності Словенії та Хорватії) наводилися й інші події, що відбулися цього дня, але в інші роки.

У третьому залі «музейний співробітник» охарактеризував визнані світовою спільнотою прояви тоталітаризму, що мали місце в період кризи та розпаду Югославії. Зокрема, згадувалося про агресію проти Хорватії, Боснії та Герцеговини, міжнародний суд у Гаазі щодо звинувачення Слободана Мілошевича і керівника боснійських сербів Радована Караджича «у злочинах проти людства». Цьому був присвячений допис із запитанням: «Чому колишній президент Сербії опинився на лаві підсудних?», на яке присутні мали відповісти в коментарях. Студентам пропонувалося ознайомитися з судовим процесом, промовою Слободана Мілошевича під час трибуналу, спогадами очевидців. Це можна було зробити в два способи - за допомогою технології сканування qr-кодів або переходом за посиланням у дописі [10]. Крім того спікер проекту запропонував присутнім ознайомитися з опублікованими спогадами очевидців, переглянути документальні фільми, присвячені подіям у Югославії.



У роботі з такими видами історичних джерел перевіряється вміння критично осмислювати матеріали, давати їм оцінку. Адже переживання учасників подій (жертв трагедії або їх винуватців) не дають однозначних свідчень, а тогочасні журналісти через цензурні обмеження теж не мали можливості надавати правдиву статистику, висвітлювати факти у повному обсязі. На основі отриманих знань студентам було дано завдання визначити й записати в коментарях допису прояви тоталітаризму в період кризи та розпаду Югославії. Для цього рекомендувалося скористатися схемою «Ознаки тоталітаризму», складеною на основі поглядів К. Фрідріха і З. Бжежинського [10]. Зроблені записи були обговорені разом зі спікером.

На завершення презентації присутнім була продемонстрована голограма й відео з польотом пташок для пояснення символізму – утворення незалежних країн. Таке унаочнення приємно вразило присутніх, урізноманітнювало презентацію проекту.

Для проведення контрольного етапу спікер разом із викладачем розробили таблицю оцінювання виконаного проекту, яка була роздана присутнім на початку презентації. В ній потрібно було анонімно поставити оцінку-бали (від одного до п'яти) за визначеними критеріями (максимальна сума становить двадцять балів).

Таблиця оцінювання

Критерії для оцінювання	Прізвище та ініціали студента групи			

<p><i>А) Науковість</i> (відповідність матеріалу до теми; аргументування позиції доказами; використання наукової літератури) (максимальна оцінка - 5 балів)</p>				
<p><i>Б) Інформативність</i> (ступінь подання доцільної інформації, оригінальності; розкриття понять, фактів, дат; висвітлення важливих відомостей про осіб за темою) (максимальна оцінка - 5 балів)</p>				
<p><i>В) Візуалізація</i> (використання різних методів, видів наочності; дотримання правил її демонстрації; оптимальна кількість наочності до теми) (максимальна оцінка - 5 балів)</p>				
<p><i>Г) Логічність</i> (конструктивні судження та висновки до поставлених питань; послідовне розкриття головної думки; дотримання структури виступу та проекту в цілому) (максимальна оцінка - 5 балів)</p>				
<p>ЗАГАЛЬНИЙ БАЛ (максимальна оцінка-сума - 20 балів)</p>				

По завершенню вивчення дисципліни «Новітня історія слов'янських народів» за проектною технологією було проведено анонімне анкетування студентів, спрямоване на рефлексію їхньої діяльності, оцінку використаної методики. Серед позитивних рис наводилися такі твердження: відповідальність кожного учасника підгрупи за підготовку і презентацію проекту, взаємодія їх між собою; можливість проявити себе, своє творче бачення при представленні свого «залу»; навчилися підбирати потрібну, значиму інформацію, враховуючи обмежений час презентації; отримали досвід оцінювання одногрупників, дотримуючись запропонованих критеріїв; цікавий, емоційний характер проведення занять, які супроводжуються візуалізацією, «голосами з минулого» тощо.

До проблем і недоліків як викладач, так і студенти віднесли складність належним чином підготувати і презентувати проект, якщо до підгрупи потрапляли різні за рівнем знань і ставленням до роботи студенти (траплялося, що студенти, задіяні в проекті, не з'являлися на заняття); ймовірну суб'єктивність при оцінюванні одногрупників; бездіяльність переважної частини «екскурсантів» під час представлення музею; частина студентів відходила від заданої головної проблеми проекту - розкриття сутності й наслідків тоталітаризму на прикладі тієї чи тієї країни слов'янських народів.

Отже, досвід використання проектної технології при викладанні дисципліни «Новітня історія слов'янських народів» дає підстави говорити про те, що вона має свої переваги, а саме - дає змогу створити умови для розвитку компетентностей, опанувати різні способи пізнавальної діяльності, формувати комунікативні та організаційні навички, надає особистісно орієнтовану спрямованість освітньому процесу.

Проте, має вона й свої проблеми і недоліки, які, на нашу думку, за умови подальшого використання й вдосконалення методики можуть бути мінімізовані або й взагалі усунені.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баханов К. О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя: Просвіта, 2004. 328 с.
2. Баханов К. О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти. Навч. видання. Х.: Вид. група «Основа», 2005. 128 с.
3. Баханов К. О., Ницета В.А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України: Посібник для вчителя. Х.: Основа, 2008. 108 с.
4. Брусиловська О. СФРЮ: драма без епілогу. *Віче*. 2004. №8. С. 60 -
5. Грінченко В. Г. Використання методу проектів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у шкільному курсі історії. *Наукові записки. Серія: історичні науки*. 2015. №22. С. 118 – 124.
6. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектне бачення компетентісно спрямованої 12- річної середньої школи. Запоріжжя, 2005. 112 с.
7. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Х.: Вид. група «Основа»; «Тріада +», 2007. 192 с.
8. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. / Під заг. ред. Бібік Н.М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
9. Пометун О. Інтерактивні методики та система навчання. К.: Шк. Світ, 2007. 112 с.
10. Проект інтерактивного музею тоталітаризму «Птах». *Instagram*. 2019. URL: https://www.instagram.com/toma_kost/?hl=ru
11. Семкіяш М. С. Розпад Югославії та його наслідки. *Історія та правознавство*. 2007. №2. С. 6 - 8.

12. Хмельовська О. Європейська дерадянiзація: про злочини комуністичних режимів розповідають музеї. URL: <https://tyzhden.ua/News/73754>

REFERENCES

1. K. Bahanov Innovative systems, technologies and models of teaching history at school. Zaporizhzhia: Prosvita, 2004. 328 p.
2. Bahanov KO Teaching history at school: innovative aspects. Educ. edition. X.: View. the "Basis" group, 2005. 128 p.
3. KK Bahanov, VA Poverty. Life-Creating Projects in Teaching Ukrainian History: A Teacher's Guide. X.: Basis, 2008. 108 p.
4. Brusilovskaya O. SFRY: drama without epilogue. Viche. 2004. №8. P. 60
5. Grinchenko VG The use of the project method with the use of information and communication technologies in the school history course. Proceedings. Series: Historical Sciences. 2015. №22. Pp. 118 - 124.
6. Yermakov IG, Puzikov DO Project vision of a competently directed 12-year high school. Zaporizhzhia, 2005. 112 p.
7. Mokroguz OP Innovative technologies in history lessons. X.: View. the Basics group; Triad +, 2007. 192 p.
8. New Ukrainian School: Teacher Advisor. / Under the head. ed. Bibik NM K.: "Pleiades Publishing House" LLC, 2017. 206 p.
9. Pometun O. Interactive Methods and Learning System. K.: Shk. World, 2007. 112 p.
10. Project of the interactive museum of totalitarianism "Bird". Instagram. 2019. URL: https://www.instagram.com/toma_kost/?hl=en
11. Semkash MS Disintegration of Yugoslavia and its consequences. History and jurisprudence. 2007. №2. P. 6 8.
12. Khmelevskaya O. European deradization: museums tell about crimes of communist regimes. URL: <https://tyzhden.ua/News/73754>

УДК 372.83

Рябовол Лілія,

доктор педагогічних наук, професор,
Центральноукраїнський держаний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна

МІСЦЕ ПРАВОЗНАВСТВА У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ / ДІІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ХХ СТОЛІТТІ

У статті встановлено, що процеси інтеграції / деінтеграції змісту шкільної суспільствознавчої освіти в Україні у ХХ столітті безпосередньо визначали місце правознавства у навчальному плані середньої загально-освітньої школи, у зв'язку з чим, виокремлено відповідні шляхи (вивчення правознавства як самостійного предмета; засвоєння правових знань у контексті вивчення ынтегрованого предмета «Суспільствознавство») та етапи.

Ключові слова: шкільне правознавство, шкільна суспільствознавча освіта, суспільствознавство, інтеграція / деінтеграція змісту освіти.

Рябовол Л. Т. Место правоведения в контексте интеграции / деинтеграции содержания школьного обществоведения в Украине в XX столетии.

В статье установлено, что процессы интеграции / деинтеграции школьного обществоведения в Украине в XX столетии определяли место правоведения в учебном плане средней общеобразовательной школы, в связи с чем, выделены соответствующие способы (изучение правоведения как самостоятельного предмета; усвоение правовых знаний в контексте изучения интегрированного предмета «Обществоведение») и этапы.

Ключевые слова: школьное правоведение, школьное обществоведение, интеграция / деинтеграция содержания образования.

Ryabovol L. T. The place of school law in the context of integration / deintegration of the content of school social science in Ukraine in the XX century.

The article found that the processes of integration / deintegration of the content of school social science education in Ukraine in the twentieth century directly determined the place of law in the curriculum of secondary schools, and therefore, identified appropriate ways (study of law as a separate subject; knowledge in the context of the study of the integrated subject «Social Studies») and stages.

Key words: school jurisprudence, school social studies education, social studies, integration / disintegration of educational content.

Постановка проблеми. Значення суспільствознавчої освіти, під якою маємо на увазі безпосередньо суспільствознавчий компонент освітньої галузі «Суспільствознавство», у сучасному світі стрімко зростає. Очевидно, що втілення таких засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності, як